

Prof. dr hab. Krystyna Skarżyńska
Instytut Psychologii PAN
Warszawa

PRODZIEKAN
ds. Nauki
Krystyna Skarżyńska
prof. dr hab. Krystyna Skarżyńska

Recenzja pracy doktorskiej mgr Dagny Kocur:

„Władza w organizacji zawodowej a władza w bliskich relacjach seksualnych”

Dwie sfery życia: praca zawodowa i życie intymne – mają istotne znaczenie nie tylko dla dobrostanu jednostek, ale także dla jakości funkcjonowania szerszych struktur społecznych, jakimi są rodziny, organizacje, społeczności lokalne a nawet całe społeczeństwa. Pokazanie związków między pozycją w strukturze władzy w organizacji zawodowej a władzą z relacjach seksualnych ma więc sens nie tylko teoretyczny, ale także istotne znaczenie dla wielu dziedzin praktyki życia społecznego.

Recenzowana praca jest bardzo obszerna, wielowątkowa, napisana bardzo analitycznie. Składa się z sześciu dużych części, streszczenia oraz bibliografii (liczącej 304 pozycje). Te części to: I. Władza, II. Seksualność, III. Płeć, władza, seksualność, IV. Problem i metoda badań własnych. V. Wyniki badań własnych, VI. Wnioski i dyskusja. Kolejno odniosę się do każdej z nich.

Część poświęcona władzy stanowi omówienie podstawowych teorii psychologicznych dotyczących władzy. Klarownie i kompetentnie przedstawia teorie podstaw władzy Frencha i Ravena, koncepcję metamorficznych efektów władzy (Kipnisa), związki władzy z narcyzmem (Emmons), a także omawia wymiary i specyfikę władzy w bliskich związkach i w organizacjach zawodowych. Autorka zwraca uwagę na zjawisko zaprzeczania temu, że się posiada władzę i akcentuje różnice między potrzebą władzy, poczuciem władzy oraz potrzebą wywierania wpływu. Rozróżnienia te uwzględnione są w jej programie badawczym, w którym mierzone są rozmaite aspekty władzy w organizacji zawodowej i dominacji w życiu seksualnym w bliskich związkach.

Bardzo dobra orientacja w literaturze i wiązanie różnych wątków prowadzi mgr Dagnę Kocur do ciekawych i oryginalnych reinterpretacji wcześniej znanych prawidłowości. Na przykład, Autorka przytaczając dane pokazujące znaczącą przewagę mężczyzn nad kobietami w zajmowaniu pozycji władzy w organizacjach zawodowych stwierdza, że opisywana w literaturze większa uważność kobiet w stosunkach z ludźmi, mniej stereotypowe a bardziej trafne ich spostrzeżenie, może być także pochodną tego, że mając mniej władzy w organizacjach niż mężczyźni, rzadziej ulegają stereotypizującym innym efektom metamorfozy. Na uwagę zasługuje także opisywana przez mgr Kocur „zasada mniejszego zainteresowania”:

osoba mniej zaangażowana w związek i mniej zainteresowana jego kontynuacją ma w nim większą władzę niż osoba bardziej zaangażowana. Jest to jeden z ważniejszych czynników – obok zasobów (nagród i kar) posiadanych przez partnerów – wpływających na układ władzy w bliskim związku.

Rozdział II: Seksualność – jest także bardzo bogaty. Autorka rozpoczyna od pokazania historii badań seksuologicznych, następnie omawia podstawowe koncepcje dotyczące seksualności oraz wielowymiarowości i wielo-funkcjonalności seksualności człowieka. Wydaje mi się, że rozdział ten mógłby z korzyścią dla całej pracy być nieco inaczej skonstruowany. Skróciłabym te wątki, które dla tematu pracy nie mają bezpośredniego odniesienia, a rozbudowałabym te, które takie znaczenie mają. Np.: np. Autorka pisze o „podwójnych standardach wobec mężczyzn i kobiet” ale nie dopowiada, co z tego może wynikać dla akceptacji lub odrzucenia dominacji w życiu seksualnym mężczyzn i kobiet.

W kolejnym rozdziale III przedstawione są jasno i interesująco związki seksualności z władzą. Autorka ułatwia śledzenie toku wyводу, prezentując schemat powiązań między grupami omawianych zmiennych. Szczególnie ciekawy jest rozdział 3.4.1., w którym analizowane są warunki, w których władza w relacjach seksualnych nabiera szczególnego znaczenia. Na pozytywną ocenę zasługuje także zauważenie przez Autorkę różnicy między jawnymi a ukrytymi postawami wobec zależności oraz między władzą a seksualnością. Jednak sposób, w jaki Autorka prezentuje ten aspekt postaw wobec seksualności i dominacji nie jest ciekawy. Odniosłam wrażenie (wzmocnione także po przeczytaniu wyników badania tego aspektu postawy wobec dominacji w relacjach seksualnych), że to podejście nie jest Autorce bliskie.

W rozdziale IV przedstawiono cele pracy, opis zmiennych i ich wskaźniki oraz metodę i przebieg badania. Autorka przyjęła za cel tej pracy określenie zależności między subiektywną i obiektywną władzą w organizacji zawodowej, osobowymi uwarunkowaniami władzy – a władzą w bliskich relacjach seksualnych. Wszystkie zmienne są trafnie i jasno zoperacjonalizowane. I tak, wskaźnikiem obiektywnej władzy w organizacji zawodowej jest zajmowane stanowisko, liczba podwładnych i zarobki. Subiektywna władza analizowana jest na podstawie deklarowanego poczucia władzy w relacji z kolegami w pracy oraz w relacji z kierownikiem. W obszarze „osobowym” analizowano potrzebę władzy, wywieranie wpływu i dyrektywność. Zmiennymi dotyczącymi zakresu władzy w bliskich relacjach są: poczucie władzy w relacji – jako inicjowanie aktywności seksualnej, asertywność seksualna, realizowanie fantazji, motywacja seksualna, orientacja na wymianę, postawy wobec władzy i seksu (jawne i utajone) oraz ogólna charakterystyka seksualności. Kontrolowano także płęć

psychologiczną uczestników badania. To bardzo szeroki zakres zmiennych, ale ich dobór jest zasadny a sposób przedstawienia – klarowny (por. schemat całego modelu badawczego, str. 141). Bardzo szczegółowo przedstawione są pytania badawcze i hipotezy o zależnościach między pozycją w organizacji zawodowej a sferą seksualną (s. 137-140). Hipotezy mówią o związkach, nie wskazują wyraźnie kierunku badanych zależności. Ale wszystkie sformułowane są w taki sposób, że sugerują (podobnie, jak i sposób uporządkowania literatury oraz interpretacja prezentowanych wcześniejszych danych), że Autorka – wprawdzie nie zawsze wprost, ale czytelnie – przypuszcza, iż kierunek badanych zależności jest od relacji władzy w organizacji zawodowej – do rodzaju relacji seksualnej w bliskim związku. Chciałbym dowiedzieć się od Autorki, czy są jakieś dane pozwalające myśleć, że może być także odwrotnie: to rodzaj seksualności w bliskim związku może określać miejsce człowieka w organizacji zawodowej (zwłaszcza „w ramach” tej samej płci biologicznej). Chyba psychoanaliza coś o tym mówi.

Przebieg badania nie jest dla mnie jasny: domyślam się, że była to klasyczna metoda kwestionariuszowa, uzupełniona dostosowaną do tematu pracy komputerową wersją testu IAT (Implicit Association Test). Nie wiem jednak, jak była kolejność pytań, czy była ona rotowana, kto zbierał dane, czy była to jedna i ta sama osoba dla wszystkich 215 uczestników. Nie jest też jasne dlaczego krótszy (a nie dłuższy) CR w teście IAT wśród osób zajmujących pozycję władzy w organizacji zawodowej ma dowodzić, że osoby te silniej wiążą seks z władzą na poziomie ukrytym (por. str. 169). Może to efekt opóźnionego hamowania, wynikający po prostu z osłabienia systemu hamowania a pobudzenia systemu nagrody – czyli efekt metamorfozy władzy.

Część V: wyniki, rozpoczyna dokładny i jasny opis badanej próby. Już w tym miejscu dostajemy informację bardzo istotną dla zrozumienia wyników pracy: okazuje się, że 63% badanych mężczyzn, a tylko 37% kobiet zajmowało stanowisko kierownicze w organizacji zawodowej. Następnie Autorka prezentuje statystyki opisowe wszystkich zmiennych, podaje rzetelności stosowanych narzędzi pomiarowych (zwykle są bardzo wysokie). Empirycznie (na podstawie wyników analizy korelacyjnej a potem – analizy czynnikowej) wyjaśnia, dlaczego zrezygnowała z dwóch wskaźników osobowego uwarunkowania władzy na rzecz jednego, mierzonego skalą Osobowej Potrzeby Władzy. Następnie, krok po kroku, przedstawia analizy korelacyjne, testujące kolejne hipotezy o związkach między władzą w organizacji zawodowej a pozostałymi zmiennymi, uwzględnionymi w projekcie badawczym. Po empirycznej weryfikacji hipotez Autorka odwołuje się do literatury, pokazując spójność niektórych uzyskanych wyników z danymi

innych badaczy. Wszystkie wyniki analiz – w postaci współczynników korelacji – są podane w tekście pracy, choć mogłyby być w załączniku. Następnie przystępuje do bardziej złożonych analiz regresji, w których testuje siłę predyktywną poszczególnych zmiennych dla pięciu zmiennych: 1/obiektywnej władzy w organizacji zawodowej, 2/subiektywnego poczucia władzy w tejże organizacji, 3/osobowych uwarunkowań władzy, 4/władzy w relacji seksualnych i 5/ ogólnej seksualności. Analizy te przeprowadzono osobno dla kobiet i dla mężczyzn. Sposób analizy i jej opis jest poprawny, mam jednak dwie wątpliwości co do zasadności tych analiz. Po pierwsze, w analizie regresji dla zmiennej: obiektywna władza w organizacji zawodowej, uwzględnianej później jako predyktor zmiennych dotyczących relacji seksualnych w bliskich związkach, jest także zmienną, którą próbuje się wyjaśnić między innymi poczuciem władzy w organizacji zawodowej - potem analizowanej jako predyktor kolejnych zmiennych zależnych, obok zmiennej „obiektywna władza w organizacji”. Po drugie, Autorka stworzyła złożony model zależności między wszystkimi uwzględnionymi w badaniu zmiennymi, który testuje przy pomocy modelowania strukturalnego. W pracy podaje obie analizy. Czasem tak się robi, ale w wysoko cenionych czasopismach zwykle przyjmuje się, że potrzebna jest albo jedna, albo druga analiza. Może jednak jest jakiś powód (którego osobiście nie widzę), dla którego mgr Kocur przedstawiła obie analizy.

Przedstawione analizy regresji w wielu miejscach nie tylko przynoszą potwierdzenie hipotez (wcześniej testowanych poprzez analizy korelacyjne), ale także w wielu miejscach wnoszą dodatkowe ważne ustalenia. I tak, analizy regresji dla zmiennej: obiektywna władza w organizacji zawodowej, pokazały, że osobowe uwarunkowania (potrzeba władzy, dyrektywność oraz męskość/kobiecość psychologiczna) są lepszymi predyktorami osiągnięcia pozycji władzy w organizacji zawodowej kobiet niż pozycji władzy mężczyzn. Autorka nie interpretuje tego wyniku. A wydaje się on nie tylko ważny dla zrozumienia dróg awansu zawodowego kobiet i mężczyzn , ale także świetnie nadający się jako punkt wyjścia w różnych rodzajach edukacji psychologicznej i treningu zawodowego. Wielozmiennowe analizy regresji dla różnych – wcześniej wyodrębnionych w analizie czynnikowej – aspektów seksualności , także przynoszą nową wiedzę. Okazało się, że seksualność lękowa ma wiele predyktorów natury psychologicznej: płeć biologiczna i obiektywna władza w organizacji zawodowej odgrywa – przy kontroli pozostałych zmiennych – mniejszą rolę niż władza subiektywna i rozmaite aspekty, związane z poczuciem kontroli w sferze seksualnej. Nie jest dla mnie jasna rola postawy utajonej – w tej analizie wydaje się ona bez znaczenia , w pozostałych chyba też. Może warto było poświęcić kilka zdań wyjaśnieniu, dlaczego ta zmienna okazała się mało znacząca. Czy to raczej efekt sposobu pomiaru utajonej postawy i

przyjętego wskaźnika, czy może rola samego konstruktów nie jest w badanym kontekście oczywista.

Ostatnia część rozdziału V prezentującego wyniki, poświęcona jest testowaniu złożonego modelu teoretycznego (analizy strukturalne, z użyciem programu AMOS 20). Po usunięciu z modelu ścieżek statystycznie nieistotnych, model skorygowany odtworzył wszystkie przewidywane kierunki powiązań między zmiennymi (por. str. 238). Autorka stwierdza, że „zakładany wpływ elementów władzy w sferze zawodowej na seksualność jednostki, a szczególnie władzę w relacjach seksualnych został potwierdzony. Najsilniejsze związki zaobserwowano między męskością i osobowymi uwarunkowaniami władzy oraz seksualnością pozytywną i seksualnością instrumentalną” (s. 240). Moim zdaniem przy opisie wyników analizy strukturalnej zabrakło wyraźnego stwierdzenia, że między obiektywną sytuacją władzy w organizacji zawodowej a żadnym z mierzonych aspektów seksualności nie ma istotnych ścieżek bezpośrednich. Subiektywna władza w organizacji wiąże się natomiast bezpośrednio zarówno z seksualną pewnością siebie oraz z kilkoma aspektami ogólnej charakterystyki seksualności. Relacje między obiektywną a subiektywną władzą są także istotne – i może w tym, jakie one są leży klucz do oddziaływania tej sfery na życie intymne. Byłabym ostrożniejsza niż Autorka w pisaniu o „wpływie” władzy w organizacji zawodowej na życie seksualne (bo mierzono jedynie siłę związków). Najogólniejszy obraz uzyskanych zależności trafnie przedstawiono w postaci rysunku na str. 244, na którym zaznaczono, że różnice seksualności osób zajmujących stanowiska kierownicze (dodałabym – versus niekierownicze) mają dwa różne źródła: cechy osobowe i osobowościowe z jednej strony a drugiej – posiadana władza (i jej konsekwencje). Ale oba te źródła także są wzajemnie powiązane i to w dość złożony sposób. Recenzowana praca przyczynia się do lepszego zrozumienia złożoności powiązań między sferą miejsca w hierarchii zawodowej a życiem seksualnym w bliskich związkach.

Reasumując, praca mgr Dagny Kocur, jest poważną, dobrze osadzoną w literaturze tematu i poprawną metodologicznie rozprawą naukową, przynoszącą nową wiedzę w ważnej dziedzinie życia społecznego. Spełnia więc warunki określone w art. 13.1. ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z r. 2003, nr 65, poz. 595, Dz. U. z r. 2005, nr 164, poz. 1365, Dz. U. z r. 2011, nr 84, poz. 455, z r. 2014, poz. 1198).

Warszawa, lipiec 2016

